

Sanningen om kärlek enligt Alain Badiou

TOMAS ORYLSKI

Tomas Orylski är docent i systematisk teologi vid Lunds universitet och undervisar vid Newmaninstitutet i Uppsala. Han arbetar för närvarande med forskningsprojektet "Mot en "gudlös" metafysik? Den franska ateismen som livsåskådningsalternativ". Projektet genomför ett empiriskt och filosofiskt studium av den franska humanistiska ateismen, där särskilt fokus läggs vid den konstruktiva livsåskådningsmässiga ambition som man möter hos en rad verksamma filosofer såsom Alain Badiou, Luc Ferry, André Comte-Sponville, och Michel Onfray.

Till skillnad från debatterna i andra länder har den franska samtida ateismen en omfattande diskussion om hur ateism i livsåskådningsmässig mening kan komma att ersätta och fylla ut tomrummet efter den kristna religionens tillbakagång¹. Man kan se ateismen hos tänkare som Alain Badiou, André-Comte Sponville, Michel Onfray och Luc Ferry, som en positivformulerad livsåskådningsalternativ. Den humanistiska ateismen hos alla fyra tänkare yttrar sig i ett stort intresse för livets mening: hur lever man ett gott liv? Till skillnad från exempelvis Jean-Paul Sartre binder de inte nödvändigtvis samman ett förnekande av Gud med ett direkt bejakande av människan. De vill snarare visa hur förlusten av Gud genom kreativ reflektion *skulle kunna* leda till ett nytt bejakande av människan. På så vis är de filosofer *utan gud*, snarare än vända *mot Gud*. Alla teman inklusive kärlek ingår i detta immanenta tanke-sätt. I föreliggande artikel försöker jag att redogöra för och diskutera Alain Badious tanke om kärlek.

¹ Se den berömda debatten på Sorbonne år 2004 mellan två ateister, religionssociologen Marcel Gauchet och filosofen Luc Ferry, *Le religieux après la religion*, Paris: Grasset, 2004.

Filosofens och filosofins kallelse

"Jag är en klassisk filosof", så brukar Alain Badiou definiera sig själv och sin verksamhet. Klassisk i den meningen att han sysslar med frågor och frågeställningar som är urgamla, som varit föremål för andra tänkares reflektioner genom tiderna och som gick i arv hos honom som är verksam nu. Han närmar sig detta arv utifrån sin samtida kontext². Den filosofiska problematiken har sin egen långa historia, men den skall enligt Badiou varje gång transformera eller återuppfinna gamla idéer i det samtida sammanhanget. Han är också klassisk filosof i den meningen att han försöker skapa sitt eget koncept³. Filosofen bör också enligt honom vara "en övertygad vetenskapsman, dikternas beundrare, politiskt aktiv person, men också bör han alltid acceptera att tanken aldrig skiljs från kärlekens

² Bland hans intellektuella mästare finner man filosoferna Jean-Paul Sartre och Louis Althusser, psykoanalytikern Jacques Lacan och matematikerna Georg Cantor och Paul Cohen.

³ Ateisten Gilles Deleuze brukade säga att bara den filosof som står för ett filosofiskt koncept är värd namnet "filosof". Om det intellektuella förhållandet mellan Deleuze och Badiou kan man bl.a. läsa i Fabien Tarby, *Matérialismes d'aujourd'hui. De Deleuze à Badiou*, Paris: L'Harmattan, 2005, se framförallt sid. 9-39.

våldsamma peripetier⁴. Alla dessa roller som filosofin, enligt honom kräver av filosofen, kommer han att kalla för filosofins fyra *villkor* ("quatre conditions de la philosophie")⁵ genom vilka filosofen finner sanningen. Med andra ord, filosofen känner inte vetenskapens, politikens, konstens och kärlekens sanning, och filosofin *producerar* av sig själv ingen sanning; det är däremot de fyra procedurerna, som gör det. Dessa procedurer *producerar* sina sanningar och filosofins roll är endast att förklara hur dessa "sanningsprocedurer" är möjliga för varandra och hur de gestaltas i samtiden⁶. Med andra ord, man kommer att kunna säga vad vetenskap, politik, konst och kärlek är, om man själv förblir procedurernas subjekt.

Kärleken under hot

Kärleken som ligger i fokus för filosofens reflektion begränsas till den romantiska kärleken som förekommer mellan två vuxna människor, mellan man och kvinna. Varför just denna kärlek? Eftersom den romantiska kärleken i dagens tillvaro är något mycket eftersträvansvärt och utmanande. Den finns överallt och ändå förblir den en gåta för de flesta. Den är på en och samma gång till hands och ouppnåelig. Den befinner sig dessutom i kris och under ständig hot. Kärleken som *flanerar* genom sociala sajter och dejsajterna är mycket symptomatisk för denna kris och detta hot⁷. Vad som hotar kärleken är enligt filosofen två attityder. Å ena sidan undviker man att engagera sig i och ta risker. Å andra sidan förnekar man vikten av kärlek; njutningen tränger undan engagemang. Den andra attityden präglas av hedonistisk egoism, säger Badiou. En egoism som uttrycker sig i en ständig lustjakt, i

brist på tålmod, i oförmågan att ge, att offra, att övervinna lidandet. Varför är det så? Eftersom dagens människor lever i en tillvaro som är präglad av trygghetsdoktrin och konsumism. "Ni har märkt att överallt händer det saker för 'er bekvämlighet, trevnad och säkerhet och trygghet', från hål i trottoaren till polisens vakt i tunnelbanan. Vi har här i botten två av kärlekens fiender: säkerhetsavtal och den avgränsande njutningens bekvämlighet"⁸. Man lever idag under en ständig press där man skall vara lycklig här och nu: gå och njut! Men man glömmer att den verkliga lyckan nås endast genom erövring och kamp; den är ingen vara som man köper på torget, den skall byggas med någon annan och bygget kräver vilja, offer, kamp, bibehållning. Denna värdering hotas idag av en omedelbar njutning som är kravlös och som vid första svårigheten kapitulerar. Att försvara kärleken hör enligt Badiou till filosofens uppdrag: "man bör återuppfinna risken och äventyret mot trygghet och bekvämlighet"⁹. Utan tvekan går Badiou i poeten Rimbauds fotspår för att *återuppfinna kärleken*.

Kärleken: en scen av Två

Kärleken karakteriseras först och främst av en separation och en skillnad. Varför? Eftersom det i kärleken finns två helt olika subjekt; kärleken är detta Två (un *Deux*). På grund av att kärleken grundas på åtskillnaden, måste den ta sin början i ett möte (*rencontre*), något som har en metafysisk karaktär och som Badiou kallar för händelse (*événement*) eftersom "det är något som inte inskriver sig i tingens omedelbara lag"¹⁰. Mötet mellan två skillnader förblir en händelse, något överraskande som är början på en konstruktion, ett liv som börjar leva men inte utifrån en subjektets synvinkel (två som blivit ett) utan utifrån de två subjektens synvinkel (två som förblir ett Två). Badiou vänder sig här emot den traditionella romantiska föreställningen om kärlek där de älskande försvinner i en sorts ytterstes enhet som bara kan nå sin sanning i döden, såsom man kan se det i berättelsen om Tristan och Isolde. Kärle-

⁴ Alain Badiou, Nicolas Truong, *Éloge de l'amour*, Paris: Flammarion, 2009, sid. 9.

⁵ Fabien Tarby, en erkänd forskare på Badiou, använder sig också av en annan term, nämligen "procédures", på svenska "procedurer". Se: F. Tarby, *La philosophie d'Alain Badiou*, Paris: L'Harmattan, 2005.

⁶ *La philosophie d'Alain Badiou*, op.cit., sid. 12.

⁷ Badiou baserar sina reflektioner på erfarenheten av den populära i Frankrike dejsajten Meetic, se: *Éloge de l'amour*, 16.

⁸ *Éloge de l'amour*, 18.

⁹ Idem. 19

¹⁰ Idem. 38.

ken snarare uppdelar den narcissiska enheten i två, så att detta öppnar för erfarenheten av tillvaron som förblir en erfarenhet av Två. Med andra ord, kärleken är inte en reduktion av två till ett, utan de två förblir två och just som Två erfär världen. Därav kommer Badiou's korta definition av kärlek såsom "en scen av Två" (*le scène du Deux*).

Kärleken är alltså mer än bara ett möte mellan två personer. Möte och ömsesidig tillgivenhet är bara en del av en komplex och kreativ process, som kommer att leda till födelsen av en ny livsform. Denna nya livsform består av en levande relation mellan två människor, som gör att deras relation är något annat och något mer än bara summan av individerna. De två som möts förblir just Två och som Två upplever de samma värld och tillvaro. Det är just denna livsform som filosofen kallar "sanningsprocedur", dvs erfarenhet genom vilken sanningen om Två konstrueras. Det är en sanning om skillnaden som sådan. I den meningen varje kärlek som låter sig sättas på prov, som vill bestå och som går med på att erfara världen utifrån just skillnadens synpunkt, konstruerar på sitt sätt en ny sanning om skillnaden.

Enligt Badiou fascinerar oss alla kärlekshistorier just därför att det finns något universellt i kärleken, dvs. inbjudan att erfara en ny sanning, som är sanningen om att vara Två och inte en.

Förälskelsens konstruktion

Varje kärlek mellan två subjekt börjar med *förälskelsens ögonblick*. Men inte minst viktigt är fortsättningen på "sanningsproceduren", något som filosofen kallar för "kärlekens arbete"¹¹.

Allt börjar med en oförutsedd händelse som gör kärleken möjlig. Förälskelsens ögonblick är nästan inget väsentligt, något nästan efemäriskt. Emellertid detta *nästan inget* kan bli början på ett sagolikt äventyr. Det är en gåta, tycker Badiou att allt tar sin början i en slump, men en slump som skall förbli en starpunkt för "sanningsprocedur". Hur kan något som var oförut-

sett i existensen bli meningsfullt för de två liv som möts och som erfär världen just som två? Ett mysterium. Men det är just därför, argumenterar filosofen, som denna förälskelsens bekännelse bär på något universellt. Att bekänna kärlek är alltså att gå från händelse-möte till början på sanningens konstruktion; det är med andra ord att *stoppa* mötets ögonblick i form av en början.

Hur stoppas mötets slump? Den absoluta tillfälligheten att möta någon jag aldrig känt, tar en form av ödet. Kärlekens bekännelse är en övergång från slumpen till ödet, och det är därför blir det så farligt och laddat med stor rädsla. Men det är just detta ögonblick då slumpen stoppas. När jag säger till mig själv: "Vad som händer här, det här mötet, episoder av detta möte – allt detta tänker jag bekänna för den jag mötte. Jag skall bekänna för henne/honom att något hänt här – något som engagerar mig. Och jag säger: "jag älskar dig". Men vad betyder detta "jag älskar dig"? Vad är det som sägs här egentligen? "Jag älskar dig" betyder här, skulle Badiou svara, att "ur det som var slumpartat tar jag fram något helt nytt; jag skall ta upp ur detta oförutsedda en varaktighet, en envishet, ett åtagande, en lojalitet och trofasthet".

Ordet trohet, trofasthet skall här förstås som denna övergång från ett slumpartat möte till den mest stabila kärlekskonstruktionen. Trohet för ateisten grundas på det ursprungliga "jag älskar dig", som inte behöver någon sakral välsignelse, utan är ett engagemang i att konstruera något varaktigt, för att mötet skall befrias från slumpen. Trohet i kärleken blir just för filosofen denna dagliga kamp för att övervinna mötets slumpartade början.

Kärlekens sanning är en erfarenhet där Två (*un Deux*) upplever tillvaron. Detta därför att kärleken inbegriper en sådan styrka, passion och erfarenhet att den inte låter sig reduceras till ett narcissiskt, själviskt och individualistiskt fenomen. Att älska skulle här vara för ateisten att acceptera att den andre i hela sitt jag redan i viss mån utgör en del av min egen existens. Detta innebär inte att han (hon) förblir identisk med mig själv. Rättare sagt, förblir han (hon) i sin skillnad och jag accepterar denna skillnad som en del av min egen värld. Kärleken är alltså en fundamental erfarenhet av acceptans av skillnaden med allt

¹¹ Alain Badiou, Fabien Tarby, *La philosophie et l'événement*, Paris: Germina, 2010, sid. 54-58.

det svåra och det vackra som följd. Ett arbete skänker alltid en belöning.

Ateisten och det kristna talet om kärlek

Badiou misstror all användning av kärlekskategorin i det sociala, gemensamma rummet. Därför kritiserar han politik och religion, som båda hotar individens kärlek genom att instrumentalisera den var på sitt eget sätt. Jag lämnar hans kritik av politiken åt sidan för att fokusera på religionen.

Religion i allmänhet och kristendomen i synnerhet kapade enligt filosofen kärlekens universella kapacitet genom att inrätta den för den transcendentia kärleken; antingen kärleken är den kärlek som vi har för Gud, eller det som Gud har för oss. Med andra ord, kristendomen instrumentaliserar i ateistens ögon kärleken i transcendensens tjänst¹². ”Kristendomen säger oss: om ni älskar varandra, då kommer denna kärleksgemenskap vända sig till kärlekens innersta källan som är den gudomliga transcendensen”¹³. Och han fortsätter: ”kristendomen har insett att i kärlekens tillfällighet finns det ett element som inte är reducerbart till denna tillfällighet. Och detta element kastade genast kristendomen ut i transcendensen”¹⁴. Detta universella element som i grund och botten är något immanent upphöjdes av kristendomen och placerades hos den transcendentia makten. Filosofens uppgift är nu att åter placera kärleken där den hör hemma, nämligen i immanensen. Med andra ord, vi människor bör acceptera kärlekens universella kraft som en möjlighet och en potential för att göra en positiv och kreativ erfarenhet av skillnaden. ”Den Andre (L’Autre) bejakas, men utan ”den Helt Annorlunda” (le Tout-Autre) och utan transcendensens ”den Store Andre” (Grand Autre)”¹⁵. Ateisten skräder inte orden:

(...) kristendomen pläderar för en passiv, bigott och krokig kärlek. En kärlek som ständigt knäbö-

jer är inte för mig [Badiou] en kärlek, även om vi då och då har lidelsen i kärleken att ge sig för den vi älskar.¹⁶

Låt oss nu diskutera Badiou's tankar. Först och främst konstaterar jag att i motsats till andra ateister som till exempel André Comte-Sponville eller Luc Ferry, bemödar sig inte Badiou om en mer intellektuellt ärlig debatt med det kristna kärleksbegreppet¹⁷. Några få rader om religionens instrumentalisering av kärlek utan hänvisning till källorna och teologiska studier på området, kan endast bedömas som en fragmentarisk tanke, utan nyanser och dessutom med en dogmatisk slutsats som skall tjäna filosofens syfte. Förmodligen söker Badiou legitimation för en sådan procedur i det faktum att det kristna talet om kärleken har förlorat sitt intresse hos de samtida som han gärna beskriver som ”avkristnade”. Men är det verkligen så? Visserligen står kyrkobänkarna i västliga kyrkor ofta tomma, men vad har det med kärlekens teologiska potential att göra? ”Avkristnandet” handlar inte enbart om den förlorade kontakten med den trosgemenskap som kyrkan är, utan beror i allra högsta grad på okunnigheten om kristen teologi, som i sin tur leder till valet av icke kristna värderingar. Men detta kan i sin tur inte i något fall intellektuellt diskvalificera den kristna tolkningen av kärlek och den alternativa potentialen den har för dagens människa som söker meningen.

Badiou's filosofiska insats i frågan om kärlek är mycket begränsad. Visserligen gör han en intressant analys av samtida människors försök att bemästra frågan om kärlek, men han lyfter fram endast den romantiska, heterosexuella kärleken, dessutom med fokus på enbart förälskelsen, som då utgör grunden för hans resonemang kring kärlek. Själva beskrivningen av fenomenet är mycket ensidig: kärleken är något mänskligt,

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Se, André Comte-Sponville böcker: *Petit traité des grandes vertus*, Paris: PUF, 1995. Det sista, åttonde kapitlet i boken ägnas åt kärleken, sid. 329-435. *Le sexe ni la mort. Trois essais sur l'amour et la sexualité*, Paris: Albin Michel, 2012. Se framförallt kapitel I, sid. 15-153. Och Luc Ferry bok om kärleken, *La révolution de l'amour*, Paris: Plon, 2010.

¹² *La philosophie et l'événement*, sid. 51-53.

¹³ *Éloge de l'amour*, sid. 70.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid. sid. 71

uppfyllt av universell kraft som är tillgänglig för alla. Hänvisning till något annat än det materiella är förbjudet; kärleken har endast människan som källa och är mest sann i parrelationen när den erfars av Två subjekt som tolkar sin existens och tillvaro just som Två och inte som Ett.

Denna tanke är naturligtvis förankrad i Badiou's filosofiska system och där behåller den sin logik. Emellertid låter för teologen ateistens resonemang väldigt abstrakt och en smula fattigt. Förgäves kan vi leta hos Badiou efter en problematisering av mannens och kvinnans ambivalenta relation för att inte ens tala om kärlek mellan homosexuella. Hur blir det med barnet i detta sammanhang? Inte heller får vi veta varför enligt

ateisten det är så viktigt att arbeta med ett varaktigt kärleksförhållande; frågan om kärlekens problematiska evighet lyser med sin frånvaro. Varifrån kommer lidelsen i kärleken, som gör att vi vill ge oss åt den vi älskar? Erfarenheten visar oss att alla är i behov av kärlek och att den mänskliga kärleken samtidigt präglas av en smärtsam tvetydighet där hennes natur både kallar henne till kärlek och hindrar henne att älska. Finns det en väg ut ur denna tvetydighet? Finns det något eller någon som kan befria kärleken från detta existentiella drama? Kan Guds kärlek vara svaret? Kan Gud vara den ultimata grunden för kärlek när människans kärlek sviker? Ingen reflektion heller på denna punkt hos Badiou.

Summary

The main purpose of the article is to analyze Alain Badiou's theory of love. The French atheist approaches the question of love with concepts he developed in *L'Être et l'Événement* (1988). On his account, love is an encounter between two others (usually of opposite sexes), based on chance, which becomes an event of metaphysical character. Love between two lovers does not result in a reduction of the two individuals to one, but rather the two remain two, and experience and live the world precisely as two. This phenomenon of difference and not identity "produces" the truth: love is a "scene of two".